

Ajalehes *Virulane* 1884–1886 avaldatud lühemad sõnumid eestlaste väljarändamisest. Peamiseks teemaks on rändamine Abhaasiasse Suhhumisse (ja sealt edasi vastloodud eesti asundustesse). Abhaasias asutati 1881 või 1882 Estonia asundus ning 1884. aastal Linda asundused, Salme ja Sulevi külad. Nende sõnumite avaldamisaeg kattub viimati nimetatud külade asutamisega.

Taga-Kaukaasia: Abhaasia ja Sotši kreis. Suhhumi piirkond. Salme. Väljarändamise maakuulajad Abhaasias. Juhan Lindvest (Lindwest). H. Sööberg. Jüri Ponamar. Väljarändajate jõudmine Abhaasiasse. Väljarändamise propageerijad ja korraldajad. Von Michler. Trillo. Kreutzwald. Väljarändajad Harjumaalt Kolga vallast, Rakverest, Häädemeeste kihelkonnast, Kabala külast, Miila külast, Nõmmise külast. Eesti väljarändajate liikumine läbi Moskva. Kaukaasiasse väljarändajad Krimmis Simferopolis. 630 eesti väljarändaja saatmine Stavropolist Abhaasiasse. Kuberneri ametlik teade väljarändamise tingimuste kohta. Taga-Kaukaasia rasked olud. Abhaasia ilmad, loodus ja viljasaak. Hoiatused. Abhaasiast Krimmi (Kertši) pöördunud väljarändajad. Abhaasiast Tveri kubermangu (Brandi maale ehk Nurmekundesse) tulnud eestlased. Jaan Drauser Emmaste vallast perega. Samarast Eestisse naasnud väljarändajad.

Digiteeris Andres Aule, kirjaviis muutmata.

Virulane (nr. 5), 31. jaanuar 1884, lk. 1

Kolga vallast, Harjumaalt, teatatakse meile, et seal umbes kümme perekonda väljarändamiseks juba valmis olewat, — ei wõiwat enam muud paremat nõuu leida kui weel elada tahetawat. Uued valmis waadatud kohad olewat Gatschina pool. — Lõuna Harju maal aga walmistawat mitmed perekonnad enesid hoopis pikale rändamise reisile — nad olewat enestele Kaukaasiasse uue isamaa valmis mõtelnud. Ka Pärnumaalt, nõnda teatatakse meile, mõtlewat mõned kaugele Kaukaasia ilusasse ilma wälja rännata. — Wäga tähtjas. Elaw rändamise tuul käib üle maa. Waadaku aga rändajad ikka ette, et nad mitte tuule järele ega tuule peale ei rända, waid ikka selge teaduse ja hea kindla põhja peale. See on küll wõimalik ja sell põhjusel ei ole kahetsust kartata.

Virulane (nr. 17), 24. aprill 1884, lk. 2

Saarde kihelkonnast kirjutatakse meile, et sealt poolt üks mees T. F. Kaukaasiasse Suchum-Kaleesse läinud maid ja asujaid tähele panema, aga nüüd olewat ta juba tagasi reisimisel ja otsaga juba Riias. Teataja ütleb: Wist on maa-waataja hea lootuse asemel Kaukaasias halwa otsuse saanud, sest muidu oleksiwad tema maha jäetud käsku mööda naene lapsed ja sugulased temale järele reisinud. —

Virulane (nr. 45), 6. november 1884, lk. 3

— 1. Nowembril on jälle hulk väljarändajaid, 110 täiskaswanud inimest ja 50 alaealist, enamiste Kolga wallast pärit, raudtee peal siit Kaukaasiasse (Sot-schöisse) ära sõitnud. R. Beob.

Virulane (nr. 48), 27. november 1884, lk. 2

Harjumaalt. Siit Kolga wallast on tänawu juba kolm liiki inimesi wälja rännanud, kõik aga enamiste Kaukaasiasse Noworosiski kubermangu Schotsi kreisi. Mitmed nendest saawad küll sügawa õnnetuse sisse langema, sest nad rändasiwad väga waeselt ja pealegi suure perekonna ning wäikeste lastega. Hädalt waewalt wõiwad nad küll oma jõuga sinna saada, aga kudas peawad nad seal ilma kopikuta elama hakata wõima, kus pole maja ega riista ees leida, kuid aga palju metsa. Kellel jõuudu on, see wõib weel niikaua läbi ajada, kuni enesele maja ehitab ja ka põldu harib, aga rahata rändajad on küll seal wist hädas. — Neli meest, kes mullu talwel siit sinna läksiwad, tuliwad suwel sealt ka juba tagasi, aga palju head ei tea nad sellest maast mitte rääkida. Loodus olewat küll kena ja taimerikas ja maa sigiduse pärast wõiks küll ikka elada, aga — siit minejate terwis ei kannata sealse maa kliimat. Esiti jääb seal inimene rammetumaks, siis tuleb peawalu, ühes sellega kange külmtõbi. Nõnda räägiwad tagasi tulejad ja et nende rääkimine tõsi on, seda tunnistab sealt kaugelt Kaukaasiast kaasa toodud külmtõbi nende ihus. Siia tagasi saies jäiwad nad kõhu haigusesse ka weel, sest ära olles oliwad siinsed toidud ja kliima ka neile juba wõöraks jäänud.

Virulane (nr. 5), 29. jaanuar 1885, lk. 2

Tallinnast. Eestimaa kuberneeri poolt anti meile järgmine „teadaandmine” ära trükkida:

„Minule saadetud sõnumitest olen ma tähele pannud, et minu walitsuse alla usaldatud kubermangu maa rahwa seas Suchum Kaleesse wäljarändamise tuhin ikka tõuseb. See tuhin on ühe jutu järeldus, mis rahwa seas ümberkäimas on ja mille järele noored mehed, kes kroonu teenistuse kohuslised on, Kaukaasiasse elama asudes kroonu teenistusest wabaks jääwat, ning Kaukaasiasse elama asujaid seal mitmesugused eesõigused ootawat.

Selle asja pärast arwan mina tarwilikuks, kõiki neid inimesi, kellesse see puudub, hoiatada ja neilesamadele teada anda, et ülemal tähendatud jutt, väljarändajate kroonuteenistuse alt wabastamisest, täitsa ilma põhjuseta on, nii kui ka, et miskisugused nimelised eesõigused väljarändajaid Kaukasuses ei oota.

Mis väljarändamisse enesesse puudub, siis wõib minule saadetud teadaandmiste järele väljarändajatele rändamiseks ainult siis luba anda, kui nad selle Kaukaasia kubermangu wõi jaoskonna ülema walitseja käest selleks enne luba on saanud, kuhu nad minna tahawad ja kui väljarändajad wõi nende wolimehed neile lubatud maid on waatamas käinud.”

Virulane (nr. 6), 5. veebruar 1885, lk. 1

Tallinnast. Minewases numbris trükkisime kuberneeri kirja Suchumisse rändamise himuliste silmade seletuseks heameelega ära, arwates, et seegi rändamise haiguses abi saadab. Muidugi saab see seal ka mõjuma, kus sarnastes asjus wähegi mõistust walitsemas on, aga mõned Suchumi sõbrad, nagu kuuleme, ei suutwat sedagi uskuda. Selle wägewa umbusalduse ja rumaluse juurde tuleb weel see lugu abiks, et niisugustesse pimedatesse nurkadesse, kus meeletumal wiisil wälja rännatakse, sugugi ajalehti ei käi ega käia ei wõi. Hale lugu meie asjadega.

Virulane (nr. 6), 5. veebruar 1885, lk. 2

Wirust. 24. Januaril jõuudsiwad paar maakuulajat „Eesti wenda” Rakweresse tagasi, kust nad mõne aja eest seda kuulsaks saanud poolt paradiisi — Suhumit, läbikuulama oliwad läinud. Kauni lootusega läksiwad mehed küll siit wälja, aga kohkunult tuliwad tagasi. Nende rääkimise järele olla meie maa wäljarändajatel küll seal wäga suur häda; palju nendest elada lausa taewa all, — tihti nähtawat naesi, lapsi, neidusi kummuli maas kaebawat ja mehed ei wõida neid millgi moodul trööstida. Kellele pikk teekond weel mõne kopikakese järele jätnud, need rändawat kohe tagasi, enamiste Kesk Wene maa kubermangudesse, osalt ka kodumaale, aga waesemad pidawat seal kannatama ja surema.

Wirulane (nr. 6), 5. veebruar 1885, lk. 2

Pärnumaalt *Heademeeste kihelkonnast*. Inimesed, kes möödaläinud talwel siit poolt Suhhumisse rändasiwad ja sealt hiljem weel hingega kodumaale tagasi jõudsiwad, on raskete külmastõbes ikka weel haiged. Nende wiletsus on väga suur. Raha kopikake, mis nad oma kraami natukesest saiwad, on neil teel ära kulutatud ja nüüd piawad nad suures puuduses haiguse käes kannatama. Paar perekonna isa — L. wallast — kes enne terwed ja tublid mehed oliwad, suriwad külmastõbesse nüüd hiljuti ära, — peale selle, kui nad omad lapsed, mõned Suhhumisse, mõned siiasamasse eneste eele mulda oliwad saanud.

Virulane (nr. 8), 19. veebruar 1885, lk. 2

Kaukaasiast. Palun ka oma häda kaebamiseks Teie lehes natuke ruumi. Mina ja mitu minu kaaskaebajat elasime enne Eesti maal Kolga wallas, aga sügisest saadik juba siin kaugel Kaukaasias. Meie saatsime minewal kewadel eneste hulgast ühe maa kuulaja siia maad läbi waatama, korjasime temale 183 rbl. eneste hulgast kokku ja käksime teda kõigiti Suhhumi poolist maad hästi läbi waadata. Ta tuli kuu aja pärast tagasi, kiitis siit maa kõigiti heaks elukohaks. Nüüd hakati Wiru rannas mitmel pool rutuga kraami müüma, saagu wõi rublalisest asjast 10 kop. Reis algas. 20. Nowembril 1884 saime siia ja nägime ehmatusega oma uut asukohta. Meie saadik oli suurte jõukate peremeeste maid silmitsenud, mis kaunist wilja kannawad ja ka laialised on, aga meie seda ei saanud. Meile anti üle hulga ainult üks tükikene kätte, 1 werst pikk ja $\frac{3}{4}$ wersta lai. Ja selle peal piawad nüüd meie 49 perekonda asuda ja elada wõima! Kõik raha nõuu, toidu kraam, ning riidedgi on ka juba ära lõpnud ja nõnda oleme ja ootame siin ilma miskisuguse abinõuuta, ootame hirmust hukkaminemist! J. L.

Kaukaasiast kirjutab Rev. Beob. kaastööline: Wiimisel ajal Lõuna-Wenemaale, nimelt Kaukaasiasse ja Suhhum-Kaleesse rändanud Eestlaste elu olla väga õnnetu. Maad olla mägised ja paksu metsaga kaetud ja meie tasase pinna pojad ei oskawat seal midagi peale hakata. Kellel weel jõuudu olla, see pöörwat sealt wiina kobarate ja wiigi marjade maalt kohe jälle tagasi, aga suurem hulk ei jõuudwat enam seda. Näituseks olnud Januari kuu wiimse päewade sees Simpferoopolis mitmed alamad wõerasmajad kubinal seesugusi väljarändajaid täis, kellel tagasi rändamise teel wiimne kopik lõpnud ja kes nüüd wist — surma ootwat. Loota aga olla, et lugu pea wäha paranewat, inimesed tööd ja leiba leidwat, sest kewadised tööd olla warsti algamas.

Virulane (nr. 14), 2. aprill 1885, lk. 1

Tallinnast. *Wäljarändamisest* räägitakse ajalehtedes õige palju ja enamiste ikka nõnda, nagu *tungiksiwad* inimesed kodumaad maha jätma. Asi on aga hästi teisiti. Inimesi ajawad ka mõned petised wäljarändamisele. Wiimastest siin weike pildike. Üks inimene hra v. M. oli Tallinnas ametis ja puutus seal igal päewal maalt inimestega kokku. Nendele oli ta hästi tubliste kõrwadesse puhunud, temal olla kroonu poolt woli siit rahwast weerand jau raudtee sõidu hinnaga Suhhumisse saata. Suhhumis olla ka maa määratu ilus ja hea ja Jumala ilma antawat ta kätte, kuid kümme rubla pidada tema iga wäljarändaja hinge pealt asja toimetuse raha wõtma. Nõnda meelitas ta palju inimesi oma juure kodu, laskis seal enesele iga hinge pealt, kes rännata tahtis, 10 rbl. ära maksta ja see peale rändasiwadgi petetud inimesed Suhhumi poole, pealegi weerand jau sõidu hinnaga, sest mullu wiidi niisuguse hinnaga, kus juures aga tähendatud mehel midagi tegemist ega mõjumist ei olnud. Et aga siis niisuguse sõiduhinnaga siit inimesi kaugele Wene riigi jagudesse wiidi, siis kihutas M. inimesed sinna rändamiseks üles, pani nende käest hulga raha oma tasku ja awateles paljugi wihma käest räästa alla. Nüid hiljemalt, kui see M. ametist juba lahti oli ega enam ka oma sohiteenistust edasi pidada ei wõinud, siis käisiwad mitmed inimesed teda taga otsimas ja pärisiwad ka meie käest, kus piaks see mees elama, kes kümne rubla maksu eest siit rahwast õnne maale saadab, nagu ta palju juba saatnud olla. Nõnda siis petetakse inimesi, kes usinad ja rumalad küllalt on, ennast petta laskma.

Virulane (nr. 17), 23. aprill 1885, lk. 1

— Rev. Ztg. kirjutab, 16. Aprillil läks jälle siit suur salk Eestlasi raudteed kaudu lõuna Wene maale, osalt Suhhumisse, osalt Stawropolisse unenäulist õnne taga otsima. Ka nende wäljarändajate juures oli selles asjas palju tuntud proua M. oma käega mängimas, oli ka ise raudtee hoowis rändajatega elawas talitsemises. Mõni tund enne rongi ärasõitu olnud proua M. maja ees suur kogu talunikka. Rev. Ztg. küsib, mis põhjusel wõida niisugune era-wäljarändamise kontor Tallinnas asuda, kuna ometi proua M. mees, kellel enne wäljarändajatega ammetlikult teggemist olnud, nüid mitte enam ammetis ei olla. — Ka meie kirjutasime hiljuti (Nr. 14) ühe härra M. kohta mõnne sõnna, kes wäljarändajatega enam ehk wähem sarnasel teel tegemist teha, nagu siin proua M. kohta kuuleme. Pärast meie kirja ilmumist ilmus ka üks proua meie toimetusesse, ütles ennast selle hra. M. abikaasa olewat, kelle auu külge meie oma kirjaga olla puutunud ja päris meie kirja kohta meilt aru, mida temale mitte anda ei wõidud. Kas see proua seesama oli, kellest Rev. Ztg. räägib, wõi mõni teine, seda teab ta ise. — Täna, 19. Aprillil saada jälle siit suur hulk ini-

mesi raudteel väljarändama, kaugele Wene maale minema, kõik Eestimaalt pärit.

Virulane (nr. 17), 23. aprill 1885, lk. 2

Wiru maalt. Meie paigus on väljarändamise tuhin. Kabala, Miila, Nõmmise ja veel mitme teise küla talunikud, 16 — 17 wersta Rakwerest Narwa pool, on töö tegemise järele jätnud, kohad käest ära annud, maja loomad ja kraami ära müinud, walmistawad aga minema, nagu kuulda, ikka Suhhumisse. Kaks meest, Trillo ja Kretzwald, on neile eestwõtjateks ja maakuulajateks. Kõiki, kes neid õnnetuma rändamise wastu hoiatada püiawad, arwawad nad ära ostetud olewat ja kui nad kubermangu walitsuse käest mitte kohe ärarändamise kirju kätte ei saanud, siis langesiwad ka teatawad walitsuse liikmed nende ees tähendatud auu alla. Nad on oma rumaluses raskeste eksitatud. Suhhumi usuwad nad päris paradiisi olewat. Ei seal olla enam warandust waja maja ega raha tarwis; seal kaswada kõik walmis, mis toiduks tulus ja kõik olla muidu saada, mis siis veel rahaga teha. Seepärast purjutawad siis mehed pöörasel wiisil selle raha eest, mis nad oma maja warandusest saanud. Ja mis kõik Suhhumis saada ei olla! Kellel siin kuri naine, see saada seal *kroonu poolt* uue, hästi ilusa, noore, rikka, kõrgeste koolitud ja nii tugewa, et kolme meie naise wastu tööd teha jaksawat. Seda ja palju muud on neile kõrwasse puhutud ja nad usuwad. Rakwerest weetakse ankrutega wiina kodu, mida siin kalli hinnaga Suhhumisse minejatele salajal teel ära müiakse ja sala wiina-kaup õitseb, nagu wiina tarwitajate unenäuliselt usutud Suhhum.

K. K.

Asi on, ehk küll naljakas, siiski ka nii päris hale, et meelega kurwaks teeb. Meie oleme pikast kirjast nii palju awaldanud, lootes, et seadusi rumalate eksitajatele petlist raha teenimise teed okalisemaks kastuks teha.

Virulane (nr. 18), 30. aprill 1885, lk. 1

Rakwere poolt kirjutatakse meile, seal olla ikka väljarändamise mõtted ja jutud vähem mõistliku rahwa seas suurel määral liikumas ja lähemal päewil tahta jälle hulk inimesi sealt Wenemaale elama minna. Teataja kahetseb wäga, et rändamise nõuuliste hulgas kedagi mõistlikumat meest ei olla, kes wähegi Wene maa geografiat tunneks, ja et nad keegi uuest elukohast midagi ei ütlewat teadwat. Edasi kirjutab teataja: 20. Märtsil tuli Samarast kogu väljarändajaid tagasi ja Tapalt sõitsiwad nad trosshobustega Pärnu poole,

oma sündimise paika tagasi. Nad ütlesiwad endid 8 kuud ära olnud olewat ja uus elukoht kaugel Wene maal ei olla neid elatada wõinud, „ta olnud paljalt määratune ilma metsata ja ilma weeta lagendik.” —

Virulane (nr. 18), 30. aprill 1885, lk. 2

Kaukaasiast. Palume oma kirja awaldada. Wirulases Nr. 8 kirjutas üks J. L. siit, et kõik need inimesed, kes mullu Nowembri kuul Kolga wallast siia Mustamere äärde elama tuliwad, surma hukatuses olewat ja et nendest wälja saadetud saadik neid olla petnud, keda nad Kolgast eneste poolt kokku pandud rahaga, 183 rublaga, siia asukohta otsima saatnud. See „J. L.” ei ole mitte õigust kirjutanud. Meie saadik ei saanud mitte 183 rbl., waid 140 rbl. ja maa läbiwaatamises ei ole ta meid ka mitte petnud. Ta tuli tagasi ja seletas wäga selgeste, et Suhhumis ei wõida elada, seepärast olla tema Noworosiski poolsest maast, kus meie praegu elame, kõlbliku koha wälja otsinud, kus küll elada wõida. Kui nimetatud kuul siia tulime, siis leidsime ka tema jutu kõigiti õige olewat. Maa, mis meile elamiseks ja asumiseks anti, ei ole mitte 1 wersta pikuna ja $\frac{3}{4}$ wersta laiune lapike, waid on 3000 dessätini suur. Põldu aga ei ole enam, kui J. L. ütleb. Peale muu on see J. L. enesele ka wale nime pannud, sest tema nime tähed ei ole mitte nõnda, waid on K. M. — Salme küla nimel J. Lindwest, H. Sööberg, J. Ponamar.

Virulane (nr. 21), 21. mai 1885, lk. 1

Rakwerest teatab kohaline leht, seal ümberkaudu rahwa hulgas kestwat wäljarändamised ikka edasi ja mitmel pool kippuda juba tööliste puudus kätte tulema. 5. Mail rändanud Rakwerest jälle wiis waguni täit inimesi Suchum-Kaleesse.

Virulane (nr. 24), 11. juuni 1885, lk. 2

Moskwast teatawad kohalised lehed; enamiste igapäew rändawat sealt Eesti wäljarändajad läbi; suuremalt osalt reisiwad nad Lõuna poole, iseäranis Kaukaasiasse. Weikesed rändajate salgad ja üksikud perekonnad tulewat igapäew Nikolai raudtee jaamast ja rändawat Rjäsani raudteed mööda edasi.

Virulane (nr. 25), 18. juuni 1885, lk. 3

Stawropolist teatab Now. Obosrenie, seal tulnud siit maalt väljarändanud 630. Eestlase saadikud kohalike kubeneri juurde ja palunud, et neile see tükk maad kätte näidataks, mis nende jauks olla välja mõedetud. Neid olla 630 hinge ja nad kõik olla siin. Stawropoli kuberner ei olla neile muud võinud kosta, kui seda, et ei tema kubermangus ega ka selle piiri ääristes kohtades uue asunduse jauks mitte kusgil maad saada ei olla. Kuhu õnnetumad väljarändajad jäänud ehk mis nendest saanud, sellest ei räägi nimetatud leht midagi. — Stawropol on Saratowist, kust õpetaja Hesse kirjutas, veel palju maad lõune pool, Kaukaasia mägestiku ligidal. Selgeste on näha, et ka need 630 hinge kellegi „juhatamisel” endile oma maatükki kätte nõuudsiwad, sest otse omast peast, ilma kellegi juhtimiseta, ei lähe keegi siit Stawropoli kuberneeri käest oma jagu maad välja nõudma. Ka ütles von Michleri proua siin, et tema Märtsi kuul Stawropolist tulnud ja tema mees sinna linna adwokadi ammetisse maha jäänud. Siit paistab, kellest need 630 hinge ennast juhatada oliwad lasknud.

Virulane (nr. 30), 23. juuli 1885, lk. 2–3

Suchumist. Nagu meile sealt kirjutatakse, olla Stawropoli kuberner Suchumi maakonna walitsusele hiljuti teada annud, et 600 Eesti väljarändajate perekonda Stawropolis wiibiwat ning maad tahtwat, kuna seal enam maad saada ei olewat. Seepärast saadetawat nad kõik Suchumisse ja kohaline walitsus pidawat neile siit asumiseks maad andma. Siin olewat küll veel kahes kohas maad: Suchumi linnast umbes 80 wersta põhja poole, nõndanimetatud Puhu wõi Schaniili orus ja ühes teises kohas, aga kirjasaatja arwamise järele olla see maa asumiseks hoopis kõlbmata, nii et nimetatud 600 perekonnal wististe seal raske häda kätte tulewat.

Virulane (nr. 36), 3. september 1885, lk. 2

Kertschi linnast palub meid üks hra. A. R., et meie rahwast välja rändamise eest, nimelt Kaukaasiasse, tungiwalt hoiataksime. Kirjasaatja kõneleb: „Teil jõuab sügise kätte, maarahwas hakkab wiljad kokku saama, nad saawad paarkümmend rubla raha tasku — nad mõtlewad väljarändamise peale. Uued salgad heidawad kokku ja Kaukaasia poole läheb nende tee. Nad ei aima, kui mitmesugused hädad ja wiletsused neid siin ootawad: waesus, nälg, jänü ja

haigus. Kui palju ei ole väljarändajatest juba õnnetusesse sattunud, kui palju ei ole neist külm tõbi tapnud, kui palju ei ole neid kerjajatena kodumaale tagasi läinud! Eestlased ei jõua Kaukaasia kliimat välja kannatada. Neid tuleb sealt, kell vähegi jõuudu, ühte puhku Krimmi, et aga sealse kliima käest peaseda, aga mis piavad nad siingi ilma rahata peale hakkama? Weikene näitus nende hädast. Talupoeg Jaan Drauser Emaste wallast tuli hiljuti Suchum-Kaleest perekonna ja wana isaga siia. Mu Jumal! Nad nägiwad välja nagu surnud. Nad oliwad enamiste kõik haiged. Poeg ja isa wõeti helde inimeste toimetusel haigemajasse, kus esimene warsti suri ja perekonna ning elatanud isa lõpmata wiletsusesse maha jättis. Wiimsed elawad nüid helde käte armuandidest. Ja iga päew tuleb siia salkade wiisi sarnases olekus väljarändajaid — ikka Kaukaasiast.

Virulane (nr. 11), 11. märts 1886, lk. 3

Tweri kubermangust kirjutatakse meile: „Et siia maani minu teada keegi Tweri kubermangu Eestlastest ajalehes ei ole jutustanud, siis tahan mina oma kodumaa rahwale siinsete suguwendade elust ja olust mõnda teadustada. Nimetatud kubermangus, Wolotschoki ja osalt ka Tarschoki maakonnas, on juba Eestlasi kaunis hulgakene elamas. Maapidajaid ei olnud siin enne 1885 aastat sugugi, mõned perekonnad oliwad siin ja seal linnas käsi- ehk wabriku-töös. Nimetatud aasta kewadel tuli aga umbes 10 perekonda Suchumist, kust nad asjata eluaset otsinud, siia ja asusiwad nõnda nimetatud Brandi maa peale elama. Sügiseni tuli neid weel Kaukaasiast ja Eesti maalt juure, nii et nüid praegu juba 30 perekonda endile krundid välja on wõtnud. Teada muidugi, et esite asujatel väga raske ja waewaline on peale hakata, iseäranis neil, kes kaugele Kaukaasiasse reisisid oma raha kõik on ära kulutanud. Nad peawad siin maja ja kõik tarwilikud hooned ehitama, paksust metsast põldu tegema ja tööga omale ülespidamist teenima. Sellest on siin pool kaunis asi, et töö puudust ei ole, ehk see küll odaw on; nimetatud Brandi härral on suwel palju puuraiumist ja talwel puuwedamist. (Siin kohal tähendan kõrwaliseks märguandmiseks, et Wenemaal puu kubiiksüld mitte nagu Eestimaal iga pidi ühe suurune ei ole, waid 1 arssin ja 4 werssoki kõrgem kui süld. Seeläbi on mitu Eestlast, kes Eesti maa kubiiksüllaga rehkendasiwad, petta saanud.) Teenistus on siin nagu igal pool, odaw: hobuse-mehe päewapalk on ainult 30 kuni 35 kop. päewas. Siin ei lähe mees ialgi ühe hobusega välja, waid ikka kahe kuni wiiega. Sellega saab siin läbi, sest et kahe- ja kolmehobusega sõitjaid wastu ei tule, nagu see kodumaal on. — Waene lugu on siinsete Eestlastega, et neil kirikut ega kooli ei ole. Januari kuu hakatusel käis õpetaja Johanson Tweri linnast meid waatamas ja wõttis Eestlasi ja Sakslasi lauale. Umbes 60 inimest wõtsiwad Jumala armu. Ühtlasi peeti õpetajaga seltsis nõuu et Eestlastele oma surnuaed saaks asutatud, mida hädaste tarwis on, sest matmine Wene surnu aeda on liig kallis. Õpetaja lubas surnuaia asutamiseks kuberneeri käest luba küsida. Brandi poolt lubati ka kirik ja koolimaja ehitada

ja wiimse ehitamine algab ehk juba tänawu kewade. — Siinsel Wene rahwal on hoopis wähe koolisid ja ep ole ka mingit sundust, et lapsed koolis piawad käima. Sellepärast on lapsed ammetita kodu ja lasewad aga puu klompide peal küla wahel mägedelt liugu. Läheb keegi wõeras külast läbi, siis jääwad noored ja wanad, isegi töö juures, seisma ja wahiwad lahtise suuga wõerale nii kaua järele, kui nad teda näewad. — Wilja kaswuga oli minewal aastal ka siin wilets lugu. Päikene kõrwetas ta kõrgemate kohtade peal kõik ära. Siiski ei ole wilja hinnad mitte kõrged. Rukki jahu puud maksab 80 kop., kaera tsetwert 5 rubla, kartohwli tsetwerik 40 kuni 45 kop., aga odra puud 1 rbl. Odrad on kõige kallimad, ehk neid siin küll palju ei pruugita; tangud tehakse enamiste kaertest. — Ilmad oliwad enne Jõulud pehmed ja sadas lund, nüid külmemad, pika wahe järele sadas Wene Wastlate ajal jälle hea kord lund. Wene Wastlad wältawad 5 päewa. Kõik selle aja sõidawad Wenelased, hobustel kellad peal, ühest külast teise wõerusele, söowad, joowad ja maitsewad rõemu. Waese aja pärast kadusiwad siin uuel aastal hulk kõrtsisi ära. — Wenelane armastab tuttawal wiisil puhtust. Pühadeks küiriwad nad maja põrandalt laeni puhtaks. Siiski piawad nad loomasi eneste juures tueas, nagu wasikaid ja lambaid, kes just palju puhtusest ei hooli. Loomade tuaspidamise wiis on wäga laialine ja linnas ning maal, tapeeditud ja tapeetimata tuas moodis. Tarschoki linnas ühes wõerastemajas juhtunud ühe öökorteris olewa Tatarlase ja sarnase „tuawasika” wahel kena nali. Tatarlane maganud ja kõrwal olewas tuas olnud üks wasikas, mida esimene ei ole teadnud. Öösel tulnud wasikas Tatarlase öökorterrisse ja astunud kogemata mehe peale. See karganud ehmatades maast üles, wasika jalg pihus ja karjunud, tema olla kuradi kätte saanud! Olgu seekord sellest.

Krimmist, Jalta linnast hoiatab keegi Eestlane kodumaa suguwendi väljarändamise eest, iseäranis neid, kes linna kaugele mitte maad ostma, waid tööd otsima minewat. Wene keele puudus panewat neile töökohad kinni. Mitu Eestlast, kes Wene keelt ei mõistwat, olla seal töö ja teenistuse puudusel meelega raheitmises, mõned hakkawat häda sunnil koguni warguse teel enesetele abi muretsema — Ilmad olla Krimmis wäga heitlikud. Külma ei olla terwel talwel suurt olnud, ainult neljal ööl külmetanud ja kõige suurem külm olnud 5 kraadi. Ühel päewal olnud ka maas lume-härmatist. Mägedelt paistwat lumi, aga orud olla rohelist, puud lehes ja rohi maas. Üks selts puid õitsewat jubagi. Kena kewade olla Krimmis kõige oma ilu ja lõhnaga algamas. — Olge õnnelikud!

Suhhumist kirjutab keegi Eestlane kodumaale, et seal kewade juba päriselt käes olewat: wiljapõllud hakkawat õitsema, legendikud olla noore rohuga kaetud, mets kajawat lindude laulust ja nurmed lehkawat lillede lõhnast. Põllumees tõttawat juba wilja, nagu odra ja suwi-nisu, külwamisele ning kartohwlite tegemine algawat, kuna maisi külwiga Mai kuuni aega olewat. Keskmise soojus olewat praegu 12 kuni 15 kraadi päewal ja 5 kuni 6 kraadi öösel. Esimesed puud, mis õite ehtes lehkawat, olla ploomi, aprikoosi, kiselli ja kirsipuud ja nende järele õuna, pirni, murelli ja haiwa puud. meie puudest tule-

wat iseäranis palju leppasi ette, peale selle tammed, jalakad jne. Palju kaswawat metsades ka tschinaari, kiina- ja kastaania puid, siis loorberi, pähkle ja buks-puid — mõlemad wiimased olla väga kallid. Tahatud pähkle puu pakud, 1 süld pikad ja 10 kuni 14 wersokki jämedad, makswat 18 kuni 20 rubla. Buks-puid müdawat puuda wiisi ja puud makswat Suchumis 50 kuni 80 kop. Puu olla kõwa kui luu. Okaspuudest kaswawat metsas ja mujal seedrid, tsipressid, mäna-seedrid, kuused ja ka männad. Mets-wiinapuudest kubisewat metsad ja oleandri ja rototendri põesaid ning humalaid ja ehweid tulewat igal pool ette. Koduloomade seas olla peale meile tuttawate nimetada: eesel, hobueesel, pühwel ja raswasaba-lammas. Metsloomade seas olla tähtjas mets-siga, keda Suchumis Eestlaste asumisel väga palju olnud, nüid aga juba vähem. Schakalaid hulkuwat palju ümber, niisama hunta, karusid ja jänek-sid. Kaugemal mägedes elutsewat mets-pühwliid, metslambad, mets- ja kalju-kitsed, hirwed, määrad. Lindudest olla metsad waesed, sest kullisid olla palju, kes weikemate lindudele asu ega armu ei andwat. Kõige toredam ja kallim lind olla seal fasaan wõi kuld-kukk, väga rammusa ja maitsewa lihaga lind, peale selle mets-pardid, ööpik, wint, kägu, wihmakass, lääne harakas, meekad j.n.e. — Sealne sügisene wiljasaak olnud üleüldse keskmise ehk enam hea poole: mais (kukurus wõi Türginisu) annud 300 seemet, kartohwliid 6 ja 7 seemet, nisu 12 seemet, odrad 10 seemet.

Virulane (nr. 31), 29. juuli 1886, lk. 3

Suhhumist kirjutatakse meile muu seas järgmist: Meil on siin tänawu hästi wilum ja wihmasem suwi kui paaril endisel aastal, mis meie siin oleme elanud. Küinla kuul oli kül juba nii soe, et wiljapuud õitsesiwad ja kartohwliid maha pandi, aga 25. paastukuu p. nii külm, et jää wee peal oli ja see tegi palju kahju, nimelt puuwiljale. Ometegi läks ilm jälle warsti soojaks ja Jüripäewal oli 34 kraadi sooja. Hiljem on ka soemaid ilmasi olnud. Wiljad, mis nüid 8. Juulil juba lõigatud ehk niidetud, oliwad kenad, ainult kukurus kaswab weel ja kartohwliid; wiimsed kippuwad aga rohke wihma ja suure sooja pärast mädanema minema.

Kohaline kuberner herra käis siinseid asundusi waatamas ja kiitis väga Eestlaste elukorda, usinust, tööagarust ja ülespidamist, sest enam jagu Eestlasi on alles kaks aastat siin elanud ja juba on neil head elumajad ja wiljapuu aiad ehitatud. See tegi kuberner harrale rõõmu ja lubas tema, waesematele asunikudele kroonu poolt hobuseid muretseda, mida ka juba on sündinud. See on aga meile siin raske, et endised siinsed elanikud, Abasiinid ja Imeriidid, kadedal silmal meie peale waatawad ja meie hobuseid ning härgi warastada püiawad. Õnneks on siinne walitsus kurjategijate järele walwamises hästi hoolas, mispärast warastatud loomi tihti kätte saadakse.

K. T.

Virulane (nr. 33), 12. august 1886, lk. 3

Kiri Suhhumist. Koduwennad Eestimaal! Teie teate, et palju teie wendi ja õdesid tutwal ajal kodukohast lahkusiwad ja Suhhumisse rändasiwad, ühe kõrge Kaukasuse mäe taha, mille turi igawese lumega kaetud, ühe musta mere kaldale, mis nii soe on, et ta talwekülma ei tunnegi. Kuulge siis, kuidas teie lahkunud wennad ja õed siin elawad. — Meil on siin, tänu Loojale, õige kaunis õnnistatud aasta. Ei ole puudu wihmast ega kuiwast, soojast weel vähem mitte. Wiljad on ja oliwad enamiste wäga head. Mais wõi kukurus, mille mahategemine Aprilli kuuga algas ja Juuni kuuga lõppes, on igal pool wäga kena. Maisi külwiaeg on siin weerand aastat pik ja ta wõib seda olla, sest siinse ilmakoha suwi on mõne hea sammu pikem kui Eestimaa oma ja tema sügis ka nii helde ja armuline, et ta ialgi põllupidajat kareda külмага ei hirmuta. Kõrswiljad on siin enamiste juba leigatud ja saak enamiste hea. Talwnisud oliwad wäga head. Suwinisu ja odarad, mis Webruari kuus külwatud, andsiwad head saaki, hilisemad külwid oliwad wähe kehwmad. Iseäranis rohket saaki andsiwad need odrad, mis minewal sügisel talwe alla maha külwati. Ka linad ja kanepid on sel aastal hästi korda läinud. Ainult erneste kaswatamine ei taha siin korda minna, sest et mardikad, mis enne walmimist kaunades siginewad, terad ära rikuwad ja ära sööwad. Heinategemine on siinsetel põllumeestel püüaegu tundmata asi. Heinte asemel tarwitatakse kukurusi põhku, mida loomad isukamalt sööwad kui heinu. Pealegi ei ole loomade toidu muretsemist suuremat tarwis, sest et kari aasta ümber wäljas käib. — Kreeklased, kes siin tublid tubakaharijad on, rõõmustawad tänawu rohke tubakasaagi üle, mis head summad sisse toob. Kahju, et siinsetel Eestlastel tubakakaswatamine weel wähe tuttaw on. Ta on wäga kasulik. Ühe tessätini pealt saab läbistikku vähemalt 100 puuda hästi kuiwatatud tubakat. Puud tubakat maksab siin 8 kuni 12 rbl. Niisama wähe mõistame meie ka siidiusside pidamisega ümber käia. Tänewune siidiussi pidamine on pisut äpardanud. Niisked ilmad, mis wiljakaswule kasulikud oliwad, on palju siidiussa ära surmanud, sest et siinset siidiharijad siidiussa lahtisdes ulualustes piawad ja ei mitte hoonetes. Wiinapuud ja muud wiljapuud lubawad sel aastal ka suurt saaki, kuid meile Eestlastele on ka wiinapuude harimine ja wiinamägede pidamine oskamata amet. Küllap selle asjaga tulewatel aastatel ka korda saame. Siinse kliimaga on Eestlased juba kauniste harjunud. Külmatõbi, mis siia tulles meid hirmutas, väheneb ja kaub igalt poolt, osalt tuleb see wististe ka sellest, et maad, mida enne päratumad rohtlaaned ja metsad katsiwad, nüüd wiljapõldudeks on muudetud. — Kõige palawamad ilmad oliwad meil Juuni kuu keskmistes päewades. Soojamõõtja R. näitas wilus 28 ja 30 kraadi sooja. — Eesti asunikud oliwad esiotsa kül wäga suures puuduses ja kitsikuses, aga nüüd ei wõi enam kaebada. Nad on lühikese aja sees palju edasi jõudnud. Selle poolest oleme aga ka riigiwalitsusele suurt tänu wõlgu, kes waesematele asumises abi andis, nagu see Wirulases juba üeldud on. Kutaisi kuberner, kes hiljuti siin asutusi waatamas käis, kiitis Eestlaste asumise- ja tööagarust wäga.

Kõiki koduwendi terwitab südamliselt. Rahuleid.